

Kuidas elad, Eestimaa laps? Eile, täna, homme
Lastekaitse Liidu aastakonverents
22.nov 2016 Tallinn

Dagmar Kutsar

Lapse heaolu ja kaitse: kaks diskursust laste õigustele lähenemisel

From protectiveness to connectedness (M. Andolfi)

Lapse õiguste realiseerumine: tagasivaade uurimusele (Piret Peters, BA 1999)

1997. aastal küsitlus 1564 8kl õpilast üle Eesti + 20 kvalitatiivset intervjuud

14 lapse õigusi väljendavat väidet (eeskujuks Ghenti Ülikooli laste õiguste alane koolitusmaterjal, 1996):

Õigus elada koos hoolivate ja armastavate vanematega

Õigus õiglasele kohtlemisele ka siis, kui teed midagi valesti

Õigus arendada ennast kehaliselt ja vaimselt terveks kodanikuks

Õigus kaasa rääkida otsuste tegemisel, mis mõjutavad sinu elu

Õigus tervislikule toidule

Õigus inimväärsele eluasemele

Õigus olla koos endavalitud sõpradega

Õigus arendada oma võimeid ja andeid

Õigus omaette olla, kui seda vajad

Õigus teha eakohaseid otsuseid ja neid ellu viia

Õigus murede korral spetsialistidelt abi saada

Õigus kaitsele ohtlike inimeste ja olukordade eest

Õigus kaitsele eale mittevastava sunniviisilise töötegemise eest

Õigus teha eakohast tööd

Õiguste realiseerumine (Peters 1999)

Enim realiseerunud õigused kaitsele → osalusõigused → ligipääs teenustele ja hüvedele

Paremini realiseerunud õigused

- Õigus elada koos hoolivate ja armastavate vanematega (84% jah)
- Õigus arendada oma võimeid ja andeid (80% jah)
- Õigus inimväärsele eluasemele (78% jah)

Halvemini realiseerunud õigused

- Õigus murede korral spetsialistidelt abi saada (50% jah)
- Õigus õiglasele kohtlemisele ka siis, kui teed midagi valesti (49% jah)
- Õigus teha eakohaseid otsuseid ja neid ellu viia (57% jah)

Õiguste toimimine (Peters, 1999)

Õigused, mis olid paremini laste hulgas teadvustatud ja ka laste hinnangul toimivad (*heaolule suunatud*)

- Õigus olla koos endavalitud sõpradega
- Õigus omaette olla, kui seda vajad
- Õigus elada koos hoolivate ja armastavate vanematega
- Õigus tervislikule toidule

Õigused, mis olid halvemini teadvustatud ja realiseerunud (*kaitsele suunatud*)

- Õigus murede korral spetsialistidelt abi saada
- Õigus kaitsele ohtlike inimeste ja olukordade eest
- Õigus kaitsele eale mittevastava sunniviisilise töötegemise eest
- Õigus õiglasele kohtlemisele ka siis, kui teed midagi valesti

Vastanute tüpoloogia (Peters, 1999)

VASTAJA TÜÜP	VASTUSE STIIL	ÕIGUSTE TEADVUSTATUS
<i>„Segaduses olevad”</i>	<i>„See on nagu... ei tea, ei saa aru...”</i>	Puudub
<i>„Formalistid”</i>	<i>„Õigused peavad olema...”</i>	Puudub või väga madal
<i>„Õiguste mõistjad”</i>	<i>„See on õigus õppimisele, arengule, see on mul olemas, täiesti”</i>	Olemas
<i>„Õigustest loobujad”</i>	<i>„Mul on teatud määral, sest kõik sõbrad ei meeldi vanematele ja siis ma ei sõbrusta nendega”</i>	Olemas

Rahvusvaheline uuring laste heaolust 16 riigis (ISCWeB, 2013/2014)

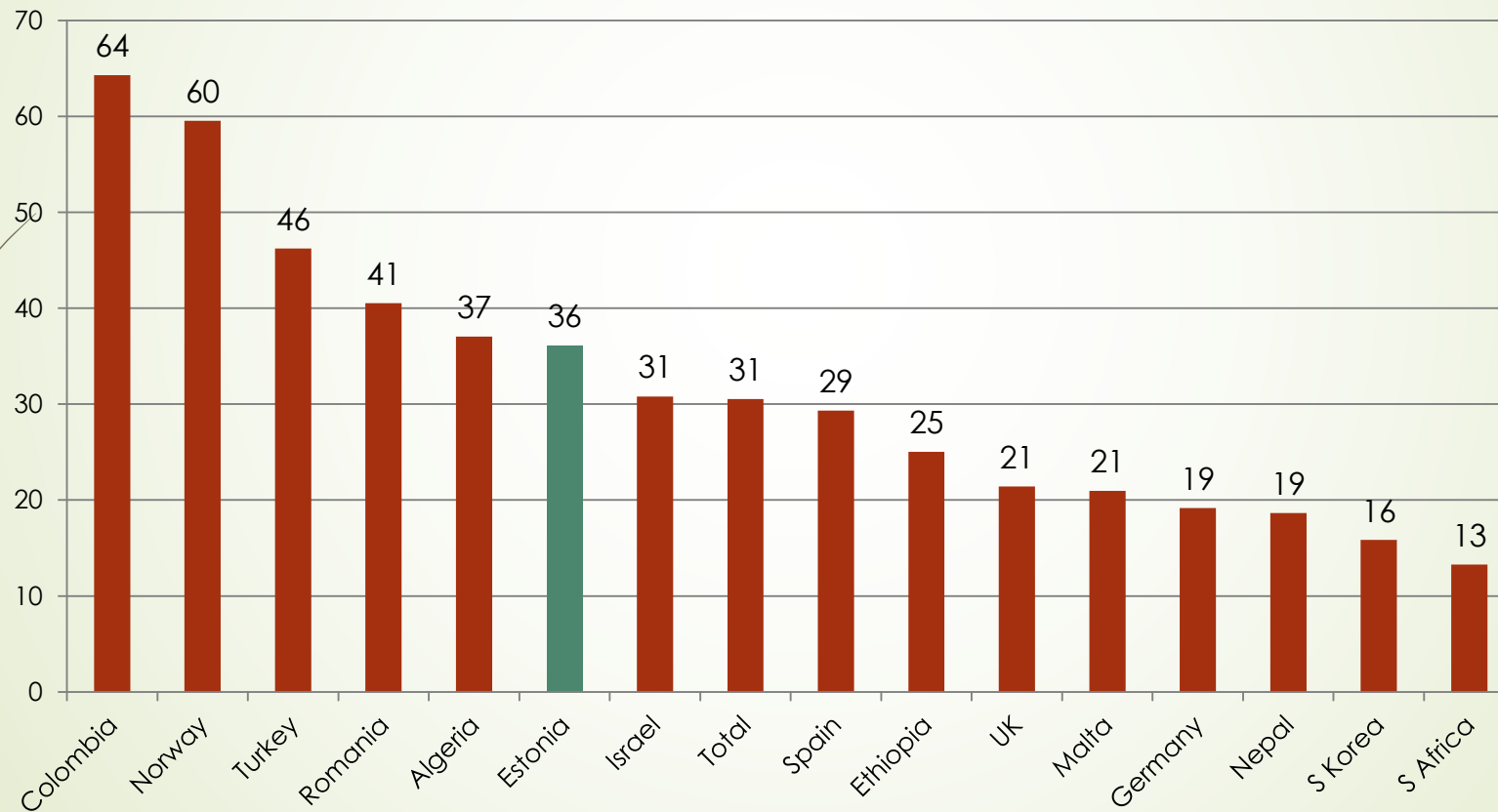

Riigid Euroopast: Eesti, Hispaania, Saksamaa, Malta, Norra, Poola, Suurbritannia, Rumeenia.

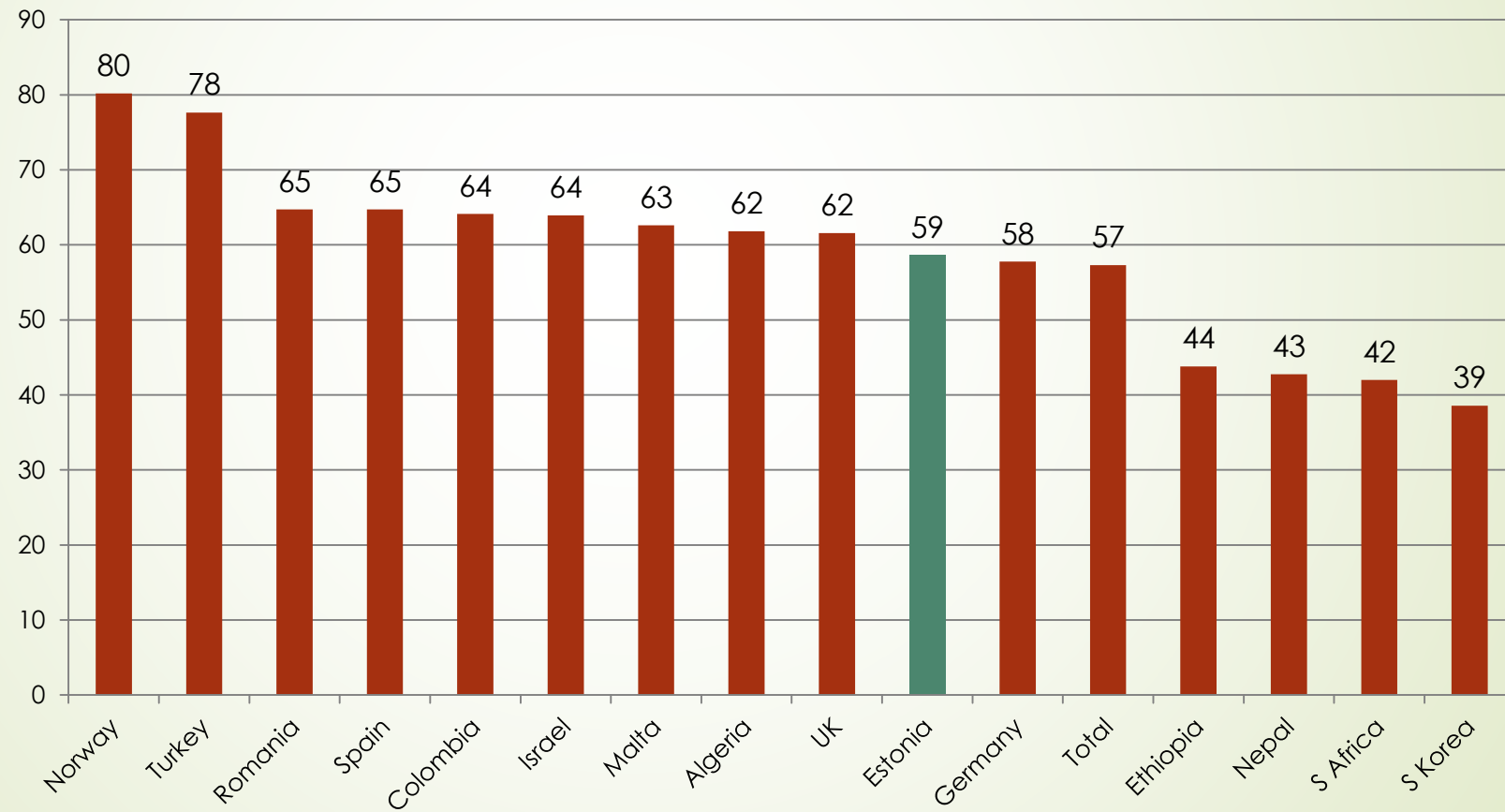
Riigid mujalt: Alžeeria, Kolumbia, Etioopia, Iisrael, Nepal, LAV, Lõuna-Korea, Türgi.

Eesti valim: 2. klass – 1132 last, 4. klass – 1034 last, 6. klass – 1033 last.

„Ma tean, et lastel on oma õiguste dokument“, % jah-vastustest (2.kl)

„Ma arvan, et meie maal täiskasvanud arvestavad laste õigustega“,
% jah-vastustest (2. kl)

Õiguste realiseerumine: Kohtlemine ja turvalisus kodus (Euroopa riigid, 2.kl õpil)

Lapsed, kes on arvamusega täiesti nõus (%)

Ma tunnen end kodus turvaliselt		Mu vanemad kuulavad mind ja arvestavad sellega, mida räägin		Mu vanemad kohtlevad mind õiglaselt	
Poola	86	Poola	64	Poola	78
Eesti	77	Rumeenia	60	Rumeenia	75
Hispaania	77	Norra	60	Hispaania	68
Rumeenia	76	Hispaania	58	Norra	66
Norra	74	Saksamaa	56	Eesti	65
Saksamaa	70	Malta	55	Suurbritannia	63
Suurbritannia	69	Eesti	52	Malta	58
Malta	65	Suurbritannia	52	Saksamaa	58

Õiguste realiseerumine: Kohtlemine ja turvalisus koolis (Euroopa riigid, 2.kl õpil)

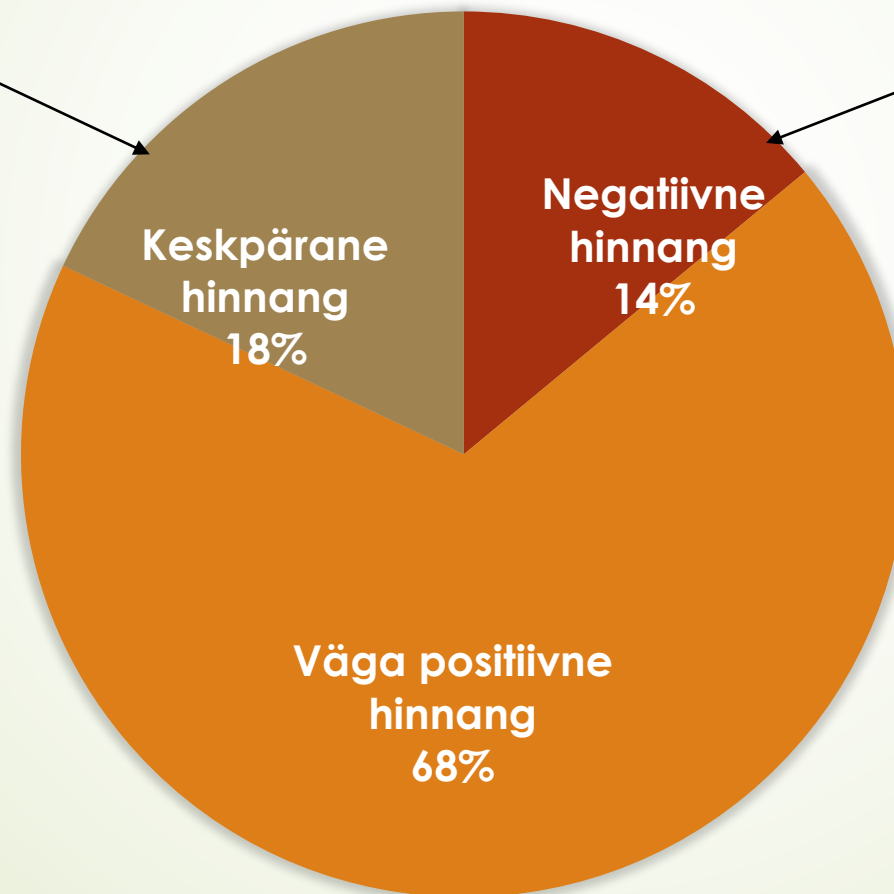
Lapsed, kes on arvamusega täiesti nõus (%)

Mulle meeldib koolis käia		Ma tunnen end koolis turvaliselt		Õpetajad kuulavad mind ja arvestavad sellega, mida räägin	
Rumeenia	74	Poola	75	Norra	68
Malta	59	Rumeenia	73	Hispaania	64
Norra	58	Norra	73	Malta	64
Hispaania	57	Hispaania	72	Poola	62
Eesti	57	Suurbritannia	71	Rumeenia	61
Poola	57	Malta	67	Suurbritannia	59
Suurbritannia	47	Eesti	67	Saksamaa	52
Saksamaa	36	Saksamaa	55	Eesti	51

Eesti laste jaotus koolile antud hinnangute põhjal (2.kl õpil)

Kool on enam-vähem turvaline, õpetajad suhteliselt õiglased, koolimeeldivus madal

Kool on ebaturvaline, õpetajad ebaõiglased, ei arvesta lapse arvamusega

Kool on väga turvaline, koolimeeldivus kõrge, õpetajad õiglased

Lapse heaolu ökoloogiline käsitlus

Lapse heaolu suunavad mitmed individuaalsed ja struktuuraalsed tegurid

Iseloom, tervis...

Motivatsioon

Suhted

Sotsiaalne kapital

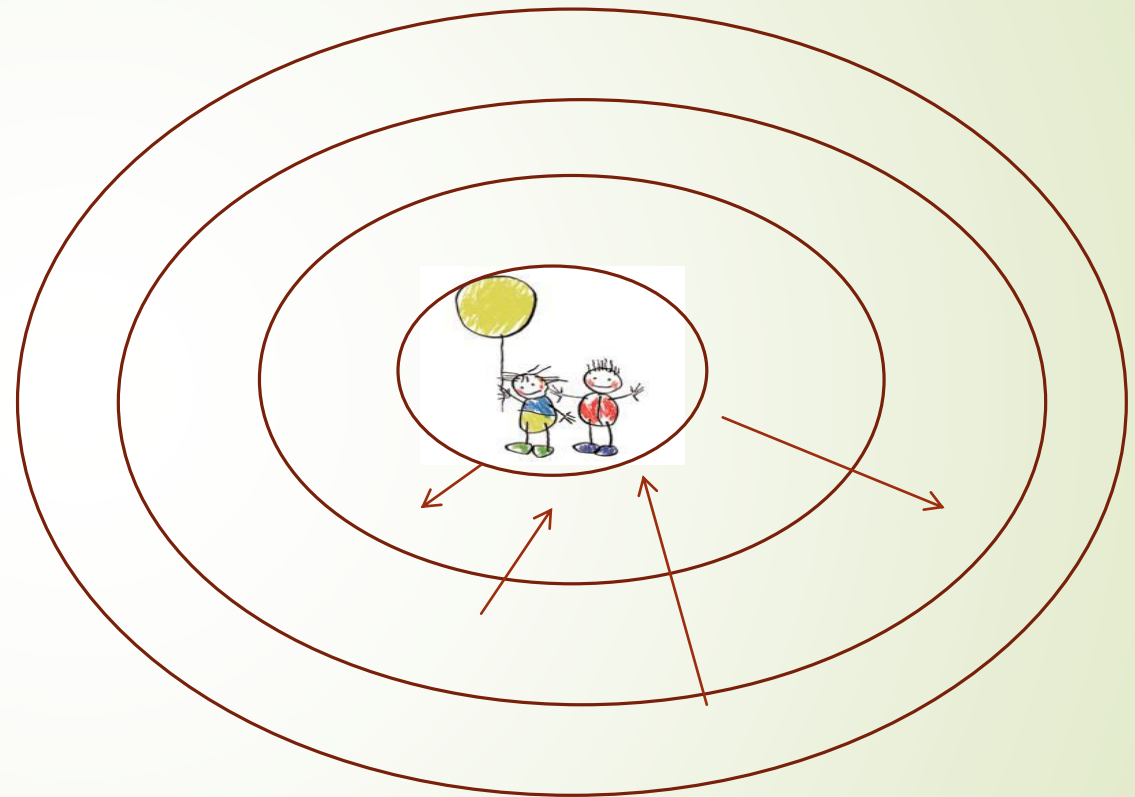
Võrgustikud

...

Lähikeskkonna toimetulek

Ühiskonna „tervis“

Poliitilised valikud

Bronfenbrenneri ja Morrise inimarengu bioökoloogiline mudel (1998; 2005 jt) – ökoloogiline interaktiivne perspektiiv Jonathan Bradshaw (2007)

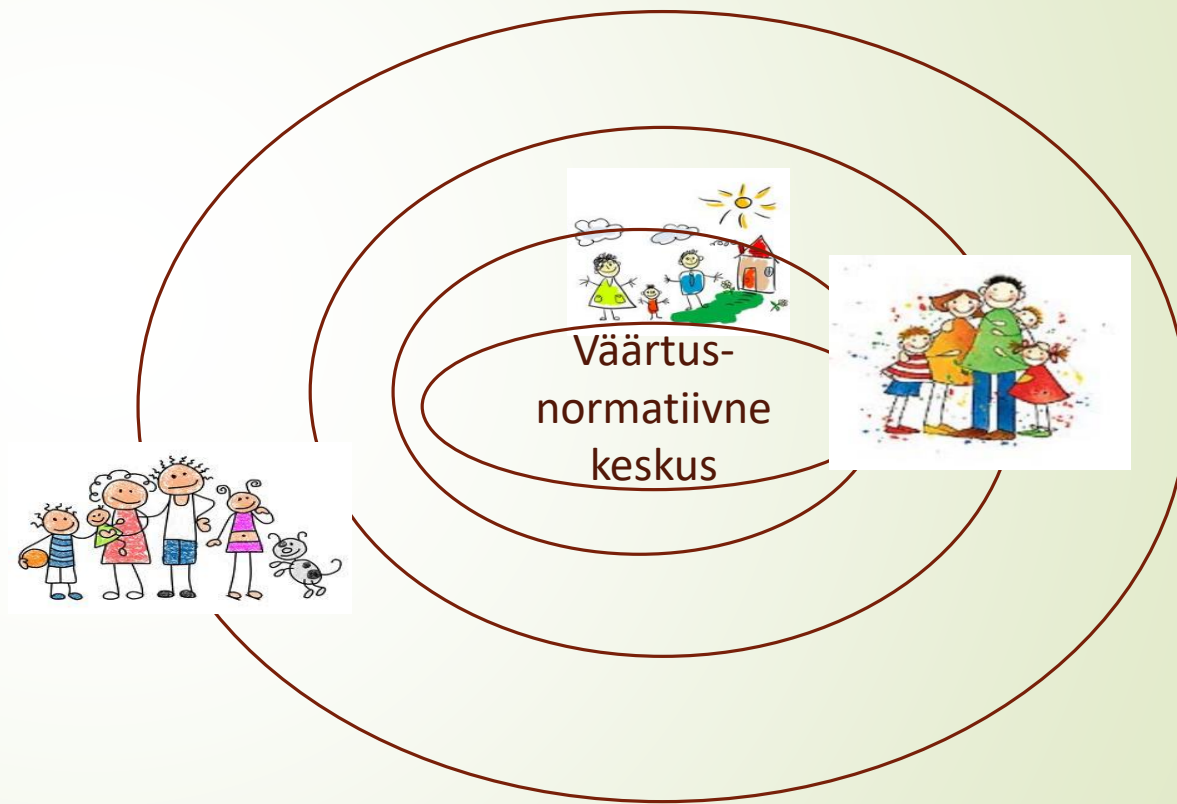
Lapsed lähtudes oma kuuluvusest on ühiskonnas erinevatel positsioonidel

Ebavõrdses ühiskonnas on lapsed üksteise suhtes ebavõrdses olukorras

Nn *'klaaslagi'* ja *'klaaspõrand'* hoiavad lapse positsiooni ühiskonnas, määravad tema võimalusi ja heaolu

Laps aktiivse toimijana vajab toetust ja abi oma elu võimaluste loomisel ja elluviimisel - klaaslaest läbimurdmisel ja klaaspõrandast allakukkumisest hoidumisel

Väärtus-normatiivne ääremaa

Shils 1961; Shamgar-Handelman 1994; Bronfenbrenner (D Kutsari konstruktsioon, 2015)

Lapse heaolu ja kaitse: kaks diskursust laste õigustele lähenemisel

- Perekond, kool, naabruskond – oht või ressurss?
 - Ratsionaalne ja reflektiivne lähenemine lapse heaolule ja õigustele
- Pereressurssidele orienteeritud süsteemid (nt Norra, Soome, Holland, Rootsi) → laste heaolu, kõrgem UNICEFi laste heaolu indeksi skoor
- Pereriskidele orienteeritud süsteemid (nt USA, Šveits, Iirimaa) → laste kaitse, madalam UNICEFi laste heaolu indeksi skoor
- Hübriid mõlemast (Inglismaa) (Skivenes 2016)

From protectiveness to connectedness - Kaitsmiselt ühenduses olemisele (M. Andolfi)